

ועוד יש לתרץ לפי מה שכתב הרא"ש (והובא להלן ל.) שבעצם טעם הגזרה – משום בנותיהן – שייך גם ביין מבושל, אלא לפי שייך כזה אינו מצוי, לכך לא גזרו בו חכמים. וא"כ זה שייך רק לענין שלא גזרו מלכתחילה על יין מבושל, אבל אם כבר נאסר, אין סברא שייפקע האיסור ממנו, שהרי טעם הגזרה שייך גם במבושל כאמור (עפ"י דובב מישרים ח"א לא. וע"ע קהלות יעקב מנחות יד ובמובא ביוסף דעת שם כא). וע"ע שו"ת מהרי"ל (קסה) לענין פת נכרים שבישלה – שאיסורה לא פקע, וכיין שבישלו. וכ"כ בשו"ת רב פעלים (יו"ד ח"ב יא) לענין פת שנאפתה בחלב, שאין לה תקנה להחירה בבישול.

דף ל

'יין מבושל אין בו משום ניסוך... יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך' – שיטת הרמב"ם (מאכלות אסורות יא, ט ז), שכל יין שאינו מתנסך על גבי מזבח – אינו מתנסך לעכו"ם ולא נאסר משום יין גויים. ולכן יין מבושל מותר, והוא הדין ליין שנתנו בו מעט דבש או מעט שאור. [והולך הרמב"ם לשיטתו במה שנראה מדבריו (תמידין ומוספין י, ז) שייך מזוג כשר לגבי מזבח, ולכך יין מזוג יש בו משום יין נסך. (עפ"י אור שמח). וכ"ה שיטת הראב"ד (ע' ט"ז יו"ד קכג סק"ג). אבל לדעת רש"י המזוג פסול לניסוך על המזבח. (וכן דעת הרא"ש, שהקשה על הרמב"ם אם כדבריו שהכל תלוי בראוי לניסוך על המזבח, מדוע יין המזוג אסור. וכן הרשב"א בתשובה (ח"א תשיו) חלק על הרמב"ם מכח קושיא זו].

'וכמדומה ששמעו מפי מורי רבי יהודה בר יצחק, שבארץ ישמעאל ובארץ מצרים רגילין ליתן מעט דבש ביין ותו אין נוהגין בו יין נסך' (או"ז. מובא בהגהות אשרי).

והרמב"ן (הובא ברא"ש) כתב לחלוק על דעת הרמב"ם, כי אף אם תמצי לומר שלא גזרו אלא ביין הראוי להתנסך, משום שהגזרה נסמכה על חשש ניסוך – מי אומר לנו שהם אינם מנסכים יין המעורב בו שאור ודבש, והלא הם מקריבים בנות שוח ופירות דקל שאסרתם תורה למזבח.

והרא"ש חולק מטעם אחר; היות וגזרת יינם משום בנותיהם היא (כדלהלן לו:), וכי משום שהוסיף בו שאור ודבש אין שייכת הגזרה?! – ואל יוכיח יין מבושל שמותר, כי אפשר הטעם לפי שאינו מצוי כל כך ומלתא דלא שכיחא לא גזרו חכמים (וגם הרמב"ן (לו:)) כתב סברא זו. וכ"כ הריטב"א, אבל בתוספת דבש – הלא מצוי הדבר, וכל אדם יטיל מעט דבש להפקיע עצמו מאיסור יינם ונמצאו שותים תמיד עם העכו"ם ומתיחדים עם בנותיהן – הלכך גם זה בכלל האיסור (עד כאן דברי הרא"ש וכהסבר מרן הבית יוסף יו"ד קכג).

הרי שנחלקו הראשונים ביסוד איסור יין נכרי; האם עיקרו משום חשש ואפשרות ניסוך לע"ז [ומה שהוצרכו לטעם ד'בנותיהם', כי מצד הדין לא היה לנו לחוש לניסוך, שאין זה אלא מיעוט יינם, ולמיעוט אין חוששים. ועוד, לאחר שניסכו מן הסתם אינו מוכרו לישראל. רמב"ן ריטב"א ור"ן], או עיקרו משום הרחקה וחיתון, אלא שהחמירו לאוסרו בהנאה כדין יין שהתנסך.

[בגליון הגרעק"א על השו"ע (קכג, ג) תמה מנין להרא"ש שייך שנגע בו גוי אסור משום בנותיהם, הלא בפשטות אין שייך חשש זה במגע נכרי ביין שלנו. אלא כיון שאסרו סתם יינם בהנאה כאילו נתנסך, ממילא החמירו אפילו במגעם מחשש ניסוך. וע"ע אבני נזר יו"ד קיג; קהלות יעקב יג; שבט הלוי ח"ב סו"י מג; חדושים ובאורים ט, ב].

'שמאל ואבלט' – אבלט הוא שמו של חכם נכרי. וחווה בכוכבים היה (רש"י שבת קנו:).

'האי חמרא דאקרים; עד תלתא יומי יש בו משום גילוי... מכאן ואילך אין בו משום גילוי' – בחולין

(מט: נחלקו תנאים האם יש בחומץ משום גילוי אם לאו. ופסק בבית יוסף (יו"ד קטז) שמותר. וכתב שאף לאחר שלשה ימים עדיין אינו בגדר 'חומץ' ממש אלא בגדר 'יין שהקרים', ולכך סוברים נהרדעי לאסור, אבל בחומץ גם הם מודים שמותר.

ואולם הר"ן כתב (והובא בב"י קכג) שלאחר שלשה ימים משהתחיל להחמיץ – חומץ גמור הוא, וחומץ אין בו משום יין נסך כדאמרינן לעיל.

והב"ח (שם) כתב להחמיר בחומץ משום גילוי.

ולא החמיר מצד דינא דגמרא, שהרי הלכה כתנא קמא. ועוד משמע גם בסוגיתנו שנקטו בפשטות שהחומץ דוחה את הנחש – ממה שאמרו גבי שחלים, וכן משמע מרש"י גבי כותח הבבלי, שכתב שהוא חזק כחומץ. אלא סברת הב"ח להחמיר לפי שאין אנו בקיאים בהבדל שבין יין לחומץ, כמו שהורה רבנו תם באיסור יין נסך.

(ע"ב) 'ולא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חברו... והתניא אבל משקהו לבהמת עצמו? כי תניא ההיא לשונרא' – הר"ן כתב בטעם הדבר שאסרו להשקות בהמתו, שמדובר בבהמה הראויה לאכילה, ולפי שהאוכל ממנה עלול להזנק מן הארס ששתתה.

והקשה בספר תורת חיים, לפי זה מדוע נצרכו להעמיד הברייתא ד'בהמת עצמו' בחתול [שלאמתו של דבר הוא 'חיה' ולא בהמה (ע' בכורות ה. וראה בפירוט בספר מגדים חדשים שבת נא:)] שאין מזיק לו הארס, יעמיד בכל בהמה שאינה ראויה לאכילה.

ובחדושי מהר"י שפירא כתב שגם הר"ן סובר שכל בהמה אסור להשקותה, מלבד חתול. ואעפ"כ הוצרך לטעם שכתב, כי אמנם בשאר בהמות אסור הדבר משום בל תשחית (כבחולין ח: ולעיל יא. בד"ה עוקרין). אבל בבהמה הראויה לאכילה היה מקום להתיר להשקותה ולשחטה מיד ולאכלה – על כך נותן הר"ן טעם שהדבר מסוכן לאדם שאוכלה.

'רומני דאפי' – 'רומני' – רימונים. יש מפרשים: 'רומני הפנים' שמתחת לעינים. ויש מפרשים: 'רקח' [כמו 'כפלה הרמון רקתך'] (עפ"י מלון ארמי עברי לרע"צ מלמד).

'אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בן בתירא: שלשה יינות הן; יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית' – פרש"י: 'טומאה חמורה – משא ואהל כמת'. פירש כשיטת רבי יהודה בן בתירא בעל המימרא, אבל חכמים חולקים וסוברים שתקרובת עבודת כוכבים מטמאה כגבלה במגע ובמשא אבל לא באהל (חולין יג:). וכן פסק הרמב"ם (אה"ט ו, 1 טו"מ א, ו. מהרע"ר).

ולשיטת רבנו תם (מובא בתוס' להלן לב:) נראה לכאורה שגם חכמים מודים בתקרובת שהיא כעין פנים, כגון יין המתנסך על המזבח, שמתמאה באהל.

ליקוטים מפוסקים אחרונים

בהגדרת 'יין מבושל' נחלקו השיטות בין הראשונים; יש אומרים שהגדרת הבישול כאן זהה לבישול בכל התורה כולה – דרגת חום של 'יד סולדת בו'. יש אומרים עד שיתחסר ע"י הבישול. ויש אומרים עד שיתבשל הרבה וייעשה סמיך כעין דבש. ויש אומרים עד שיתחסר כדי שליש ממידתו. וי"א שישתנה בטעמו, בריחו או במראהו.

להלכה, כתב הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה אה"ע ח"ד קח) שבהגיע היין ל-175 מעלות פרנהייט

(כ-80 מעלות צלזיוס), רק אז יש בו דין יין מבושל. [ובמקום אחר (י"ד ח"ג לא) כתב שהמחממים בדרגת חום של 165 (=כ-75 מעלות צלזיוס) ודאי יש בו דין יין מבושל].
 ובשו"ת שבט הלוי (ח"ב נא) מובא שלענין מגע נכרי יש להחמיר ולדון יין מבושל רק אם חסרונו ניכר [כפי השיטה השניה], שכן משמע מהש"ך. ואולם יש מקום להקל לגבי נגיעת יהודי מחלל שבת בפרהסיא, שכל שהגיע היין לחום המוגדר בכל מקום כבישול – אין היין נאסר. שיש לצרף כמה סניפים להקל בדבר. (וראה לו עוד בס' נג, אודות מגע מחלל שבת בפרהסיא. וע"ע בזה באגרות משה יו"ד ח"א מו).
 בספר מנחת שלמה (כה) להגרש"ז אויערבך זצ"ל, דן בדין יין מפוסטר, ומסקנתו לחוש שאין דינו כיון מבושל, אע"פ שבתהליך הפסטור מגיע היין לחום גבוה [לפחות מ-70 מעלות צלזיוס]. ותורף דבריו, היות והפסטור נעשה באופן שאין היין משתנה בטעמו וריחו וצבעו [ואף על פי שאפשר שמשנתה מעט, שהמומחה ביותר יוכל להבחין בדבר, אבל שינוי זה אינו משמעותי לדינא, ע"ש], אין זה בכלל 'מבושל' שהתירו, שהרי אין חילוק בינו לבין יין אחר, לא לענין ניסוך ולא לענין חשש בנותיהן. ולכן חושבני דיש להקפיד ולהזהר בזה ממגע נכרי, וגם מאלה שדינם כנכרי לענין זה, בין ביין ובין במיץ ענבים'.
 וע' בשבט הלוי (ח"ז רלד, ב) שנסתפק לענין מיץ ענבים משוחזר שעובר תהליך של אידוי בכ-50 מעלות צלזיוס, עד שנעשה רכו, ואח"כ מוסיפים לו מים להחזירו לכמות שהיה. ולא הכריע בדבר. וע' בזה לענין ברכת הגפן במנחת שלמה (ד) ובבירורי הלכות שבסוף ספר משנת ראשונים (לגר"י בארי), ח"ג ד.

בענין 'גילוי' בזמן הזה – כתבו הפוסקים שעתה אין חוששים לגילוי במקומותינו שאין הנחשים מצויים (עתוס' להלן לה סע"א, חולין קז: בסד"ה התם ועוד. וכ"ה בשו"ע קטז, א, וע"ש בפר"ח ובשכנה"ג; מנחת יצחק ח"ט פה – אודות חשש נחשים בארץ ישראל. ולכאורה נראה שאפילו אם נחשיב שמצויים נחשים בא"י, אין מצויים אותם נחשים המטילים ארסם בשתייתם). ואולם יש מחמירים בדבר עפ"י שיטת הגר"א ז"ל. (וכידוע שיטתו שחז"ל לא גילו לנו אלא אפס קצה בטעמי גזרותיהם ותקנותיהם. ע' במשך חכמה פרשת בא (יב, ב) בשמו; אבני נזר יו"ד תסט; מכתב מאליהו ח"ב עמ' 75).
 וכן מוסרים בשם החזו"א שהיה נזהר מאד בגילוי, והקפיד על תה וּלְבָן מגולה. וכן החמיר אפילו במשך זמן קצר, ואמר שגם משקים שעל האש צריך לכסותם עד שיעלה הבל (מתוך 'טעמא דקרא' להגר"ח"ק שליט"א, אותיות כז מז).

הנה מכתב ששלח הגר"א הרצוג לגר"י מרצבך, זכר צדיקים לברכה, בענין הטלת ארס הנחש למשקה (נדפס ב'פסקים וכתבים' לגר"י הרצוג, כרך ד, לו):

'... שלום וברכה. הגיעני מכתבו ואתו הסליחה על האיחור מפני הטרדות המרובות. אם כי דבר חכמה אמר, אין זה מסתבר, מאחר שאין רמז לזה בשום מקום בתלמודים ובראשונים שגזרו משום חשש ששתה הנחש אחר שנשך בע"ח ומשהו מארסו עורנו דבוק בשיניו. אני אינני אומר שנשתנו הטבעים, אלא שספו תמו מחלקי העולם שלנו אותם הנחשים שהיה מטבעם לשתות משקין ידועין ולפלוט ארסם אל תוכם. ויש רבות כאלה בתולדות הבעה"ח. עכ"פ אני פניתי כבר לגדולי הזואולוגיה בהודו ולתשובתם אחכה'.

וע"ע בספר מנהגי ישראל בסוף ח"ד, אודות נחשים מסוימים המופיעים ומטילים ארסם ונעלמים במהרה.

דף לא

'סתם יינם אסור בהנאה' – יש אומרים שבזמן הזה, כיון שאינם מנסכים לעכו"ם, מגעם ביין שלנו